

FinansdepartementetStatskontoret
Box 396
101 27 Stockholm

Uppdrag till Statskontoret att föreslå åtgärder för att förbättra kommuners och regioners uppföljning och kontroll av privata utförare

Regeringens beslut

Regeringen ger Statskontoret i uppdrag att föreslå åtgärder för att förbättra kommuners och regioners kontroll och uppföljning av privata utförare i syfte att motverka välfärdsbrottslighet, oseriösa aktörer och korruption.

I uppdraget ingår att

- analysera och beskriva hur kommunallagens (2017:725) bestämmelser om kontroll och uppföljning av privata utförare tillämpas,
- särskilt analysera ansvarsfördelningen mellan fullmäktige, styrelse och nämnder avseende kontroll och uppföljning,
- föreslå ändringar i kommunallagen i syfte att skärpa och förbättra kommuners och regioners kontroll och uppföljning av privata utförare för att säkerställa att skattemedel inte går till kriminella eller oseriösa aktörer, och
- vid behov föreslå andra åtgärder, exempelvis identifiera behov av ändringar i annan lagstiftning, för att förbättra kommuners och regioners kontroll och uppföljning av privata utförare för att säkerställa att skattemedel inte går till kriminella eller oseriösa aktörer.

Statskontoret ska senast den 4 april 2025 lämna en redovisning av uppdraget till Regeringskansliet (Finansdepartementet).

Bakgrund

Betydande delar av den kommunala sektorns välfärdsproduktion utförs av privata utförare efter upphandling enligt lagen (2016:1145) om offentlig upphandling eller genom tillämpning av valfrihetssystem enligt lagen (2008:962) om valfrihetssystem. Privata utförare i välfärden är viktiga och innebär större valfrihet för medborgarna men medför samtidigt en risk för att oseriösa och kriminella aktörer etablerar sig i välfärden.

Som noteras i regeringens skrivelse Motståndskraft och handlingskraft – en nationell strategi mot organiserad brottslighet (skr. 2023/24:67) är brott mot välfärden en lukrativ inkomstkälla för den organiserade brottsligheten. Det handlar om att kriminella aktörer på felaktiga grunder systematiskt tillskansar sig bidrag och ersättningar men även att de själva driver välfärdsverksamhet för att komma åt offentliga medel. De omfattande beloppen i kombination med bl.a. bristande uppföljning gör den offentliga upphandlingen sårbar för att utnyttjas av kriminella.

Brottsförebyggande rådet (Brå) har i rapporten Välfärdsbrott mot kommuner och regioner – Fel och oegentligheter bland företag och föreningar (2022:1) kartlagt vilka typer av felaktigheter rörande utbetalningar från kommuner och regioner till företag och föreningar som förekommer, och hur de hanteras. Brå bedömer att ett mer systematiskt uppföljningsarbete kan resultera i en ökad förmåga att upptäcka felaktigheter genom identifierade avvikelser. Vidare bedömer Brå att skyldigheten enligt kommunallagen att följa upp och kontrollera privata utförares verksamhet inte har fått tillräckligt genomslag.

I Statskontorets rapport Nya utmaningar och gamla problem – om korruption i kommuner och regioner (2023:13) noteras att privata utförare av offentlig service har blivit ett normalt inslag i Sverige. Statskontorets slutsats är att om inte verktygen för granskning, kontroll och utvärdering anpassas till de nya organisationsformerna kan onödiga risker uppstå.

Regeringskansliet bereder för närvarande flera betänkanden som innehåller förslag om att ge såväl statliga myndigheter som kommuner och regioner bättre redskap för att motverka oseriösa och kriminella aktörers etablering inom välfärden: En samordnad registerkontroll för upphandlande myndigheter och enheter (SOU 2023:43), Ökad kontroll över tandvårds-

sektorn (SOU 2023:82) och En mer effektiv tillsyn över socialtjänsten (SOU 2024:25).

Vidare har regeringen beslutat om flera uppdrag till myndigheter att på olika sätt förstärka arbetet med att motverka oseriösa och kriminella aktörer inom välfärden. Exempelvis har Socialstyrelsen fått i uppdrag att kartlägga och analysera kommuners och regioners arbete mot välfärdsbrottslighet i hälso- och sjukvården (S2023/03096), och Inspektionen för vård och omsorg (IVO) har fått i uppdrag att förstärka tillsynen mot välfärdsbrottslighet inom såväl omsorgen (S2024/00041) som inom hälso- och sjukvården och tandvården (S2024/00037).

Kommuners och regioners nuvarande ansvar

Kommuner och regioner ska enligt kommunallagen följa upp och kontrollera verksamhet som genom avtal lämnats över till en privat utförare. Flera delar av den kommunala organisationen har ett ansvar för detta arbete. Fullmäktige ska för varje mandatperiod anta ett program med mål och riktlinjer för sådana kommunala angelägenheter som utförs av privata utförare. I programmet ska det också anges hur fullmäktiges mål och riktlinjer ska följas upp och hur allmänhetens insyn ska tillgodoses. Styrelsen ska leda och samordna förvaltningen av kommunens eller regionens angelägenheter och ha uppsikt över övriga nämnders och eventuella gemensamma nämnders verksamhet. Respektive nämnd svarar för att verksamheten inom sitt område bedrivs i enlighet med de mål och riktlinjer som fullmäktige bestämt samt de bestämmelser i lag eller annan författning som gäller för verksamheten. Nämnderna ska också se till att den interna kontrollen är tillräcklig och att verksamheten bedrivs på ett i övrigt tillfredsställande sätt. Detta gäller även när skötseln av en kommunal angelägenhet har lämnats över till någon annan.

Närmare om uppdraget

Brås rapport Välfärdsbrott mot kommuner och regioner – Fel och oegentligheter bland företag och föreningar (2022:1) visar att kommunallagens nuvarande bestämmelser om uppföljning och kontroll inte har fått det genomslag som är nödvändigt för att effektivt motverka välfärdsbrottslighet och korruption. Det finns därför skäl att analysera och beskriva hur nuvarande bestämmelser tillämpas och se över kommunallagen för att säkerställa att ett systematiskt kontroll- och uppföljningsarbete genomförs i samtliga kommuner och regioner. För att ge förutsättningar för att motverka

felaktiga utbetalningar och att uppföljning och kontroll ska prioriteras och genomsyra hela den kommunala organisationen bör ansvarsfördelningen mellan fullmäktige, styrelse och nämnder särskilt analyseras.

I rapporten Myndighetsgemensam lägesbild – organiserad brottslighet 2023 beskriver Polismyndigheten, Ekobrottsmyndigheten, Säkerhetspolisen m.fl. hur den organiserade brottsligheten expanderat till kommunala välfärdstjänster. Där staten tidigare har varit det huvudsakliga målet ser man nu att även kommuners och regioners välfärdsutbetalningar angrips. Vårdcentraler, hem för vård eller boende (HVB), skyddade boenden och familjehem är utsatta för kriminella upplägg av olika slag. Detta ställer ännu högre krav på kommuners och regioners uppföljnings- och kontrollarbete än tidigare. Välfärdssystemen är i stor utsträckning tillitsbaserade och baseras på uppgifter från den sökande. Flera steg har tagits för att öka myndigheternas kontrollmöjligheter, vilket är en utveckling som behöver fortsätta.

Statskontoret ska hålla sig informerat om och ta hänsyn till pågående arbete inom Regeringskansliet och andra myndigheter. När uppdraget utförs ska Statskontoret inhämta information och synpunkter från Bolagsverket, Brå, Ekobrottsmyndigheten, IVO, Polismyndigheten, Socialstyrelsen, Statens skolinspektion, Upphandlingsmyndigheten, kommuner, regioner och Sveriges Kommuner och Regioner. Statskontoret ska löpande informera Regeringskansliet (Finansdepartementet) om uppdragets genomförande.

Statskontoret ska upprätta kostnadsberäkningar och andra konsekvensbeskrivningar i enlighet med förordningen (2024:183) om konsekvensutredningar.

På regeringens vägnar

Erik Slottner

Jonathan Fransson

Kopia till

Bolagsverket
Brottsförebyggande rådet
Ekobrottsmyndigheten
Inspektionen för vård och omsorg
Polismyndigheten
Socialstyrelsen
Statens skolinspektion
Upphandlingsmyndigheten
Sveriges Kommuner och Regioner